

מפגש מס' 71

דף למנחה

יחזקאל פרקים י"ט - כ"ג

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק י"ט - משל הלבאיא וגוריה ומשל הגפן - נבואות על מלכי יהודה האחרונים

פרק כ' - תיאור הבגידה של עם ישראל בה' לאורך הדורות

פרק כ"א - החרב של מלך בבל

פרק כ"ב - תועבות ירושלים

פרק כ"ג - משל הנשים הזונות - אהלה ואהליבה

לימוד מעמיק

משלים בספר יחזקאל

נבואתו של יחזקאל משופעת במראות, משלים ומעשים סמליים, יחסית לנביאים אחרים. בפרקים ט"ו-כ"ד, מופיעים משלים רבים: משלי גפן (בפרקים ט"ו, י"ז וי"ט); משל הלבאיא והגורים (בפרק י"ט); משל האשה הזונה (בפרקים ט"ז וכ"ג). ביתר הפרקים שבין ט"ו-כ"ד הנבואה פותחת במשל. כך, פרק י"ח פותח ב"משל" בעניין הגמול הא-לוהי: "אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה" (פסוקים ב-ג), פרק כ"א פותח במשל האש, פרק כ"ב במשל כור ההיתוך, ופרק כ"ד במשל הסיר. נראה כי סגנונו של יחזקאל נקלט היטב באזני העם, עד כדי כך שהם מכנים אותו "ממשל משלים" (כ"א, ה).

חלק א - יתרונות המשל

שאלה למחשבה

מה היתרון של השימוש במשל או סיפור או מעשה סמלי כאשר רוצים להעביר מסר?

זוית אישית

באילו מקרים השתמשתם בסיפור כדי להעביר מסר? האם זה הצליח?

המשל הוא סיפור, אשר (בדרך כלל) לקוח מהעולם המוכר למספר ולשומעים. החיבור לעולמו של השומע מביא אותו לחיבור רגשי, לרצון לשמוע, ואף להבנה. הסיפור מושך את תשומת הלב של השומעים, ויוצר עניין. הוא נקלט בזכרון טוב יותר מכל נאום, ואף עוזר להבהיר את המסר בצורה פשוטה וברורה. כאשר פונים לקהל המתקשה בריכוז או בהבנת מסרים מופשטים, הסיפור יהיה אמצעי מצויין להעברת המסר. בנוסף לכך, כאשר רוצים להעביר מסר קשה, של תוכחה, יהיה קל יותר להשתמש במשל לומר את התוכחה ישירות. ע"י

המשל ניתן להוביל את השומעים להזדהות עם המסר עוד לפני שהם מבינים שמדובר בהם (למשל, כפי שקורה אצל דוד במשל כבשת הרש, בשמו"ב י"ב).

הנביאים, אשר היו צריכים להעביר את דבר ה' לעם, התמודדו עם הקושי בהעברת המסר לעם בשני מישורים. ראשית - היה עליהם לתרגם את המסר מהעולם האלוקי העליון למסר אנושי מציאותי. בנוסף לכך, היה עליהם למשוך את תשומת לבו של העם, ולגרום לעם להתחבר לדבר ה', להקשיב, להפנים ולהאמין. ככל שהמסר הנבואי היה יותר קשה, הקושי בהעברתו היה גדול יותר, והיה צורך באמצעים רבים ומגוונים יותר כדי למשוך את העם להקשיב, ולגרום להם להאמין לנביא.

יחזקאל הרבה להשתמש באמצעים רטוריים שונים ומגוונים, יותר מנביאים אחרים, כנראה מפני שנבואתו הייתה בתקופה קשה, בה העם יצא לגלות, והיה שקוע בקשיים אישיים ולאומיים. בשעה כזו, אנשים אינם פנויים נפשית לשמיעת מסרים רוחניים מופשטים, וקל וחומר שאינם רוצים לשמוע דברי תוכחות ופורענויות. לכן יש צורך גדול יותר למשוך את ליבם ע"י מעשים מוחשיים ומשלים. ואכן, יחזקאל עושה "הופעות" רבות, אשר מושכות את לב העם לבא ולצפות ולשמוע (כך, בפרקים ד'-ה', הוא חוקק את ירושלים על אבן ומדגים את תהליך החורבן, ובפרק י"ב הוא מדגים את היציאה לגלות), ומספר סיפורי משלים רבים.

הכתוב מעיד שהעם אכן התעניין בדברי הנביא ובא לראות את ההופעות ולשמוע את דבריו: וְדָבַר הַד' אֶת אֶחָד אֵיִשׁ אֶת אַחִיו לְאָמֹד בְּאוֹרָא וְשָׁמְעוּ מִהַדְּבָר הַיֵּצֵא מֵאֵת ה': וַיְבֹאוּ אֵלָיו כְּמִבּוֹא עִם וַיִּשְׁבּוּ לְפָנָיו עִמִּי וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרָיו... וְהִנֵּה לָהֶם כְּשִׁיר עֲגָבִים יִפֶּה קוֹל וּמִטֵּב נִגֵּן וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרָיו וְעֲשִׂים אִינָם אוֹתָם... (ל"ג, ל-לג). מפסוקים אלה אנו למדים, שאמנם ההופעות של יחזקאל היו מוצלחות מאד, ומשכו את העם לבא ולשמוע, אך למרות זאת הם לא הפנימו את המסר, ולא הורידו אותו לפסים מעשיים: עֲשִׂים אִינָם אוֹתָם. מדוע?

העם כינה את יחזקאל "ממשל משלים" (כ"א, ה), וראה את הופעותיו כ"שיר עגבים" (ל"ג, לב), כלומר: יתכן שדווקא האמצעים הרטוריים גרמו לעם לחשוב שדברי יחזקאל אינם נבואה אלא סתם סיפורים, כפי שמפרשים רד"ק ומצודת דוד:

רד"ק ליחזקאל כ"א, ה:

ממשל משלים - מדבר משלים הוא ואינו אומר על פי הנבואה אלא להראות עצמו כי הוא יודע למשול משל

מצודת דוד ליחזקאל ל"ג, לב:

והנך להם כשיר עגבים- הנה דברי נבואתך בעיניהם כשיר הלעג בצחות המליצה כשבעל השיר יש לו קול יפה ומנגן בטוב בהכרעת הנעימה שתרבה החשק לשמוע אבל אין מה לעשות כי אין בו לא צוואה ולא אזהרה:

לפי פירושים אלה, דווקא הקלילות שבסיפורי המשל ובמעשים הסמליים גרמה לעם לחשוב שדברי יחזקאל אינם רציניים, אינם דבר ה', ואין להם משמעות מעשית. אמנם, כבר מתחילת נבואתו נאמר לו שהעם כנראה לו יעשה שינוי בעקבות דבריו, ומטרת שליחותו היא וַיִּדְעוּ כִּי נָבִיא הָיָה בְּתוֹכָם (ב', ה), ובמשימה זו הוא הצליח.

חלק ב - חסרונות המשל

אולם, יתכן שהעם הבין היטב שמדובר בנבואה מאת ה', ובכל זאת לא הפנימו את המסר, מפני שהמשלים היו קשים להבנה. כפי שמפרש מלבי"ם:

מלבי"ם יחזקאל פרק כא פסוק ה

אחר שבא אליו הנבואה דרך משל וחדה, אמר מה אועיל בנבואה כזאת, הלא המה אומרים לי שדרכי למשל משלים ודברים שאין להם באור ואין משימים לב לדברי, וכבר באר הרמב"ם (במו"נ ובהלכות דעות) שמתנאי הנבואה השלימה שלא ימצא בה משלים וחדות, ורובי המשלים מורה על תגבורת כח הדמיון, ועל שהנבואה נאמרה לעתים רחוקות, שאז יראה דרך חלונות ומסכים כצופה דבר מרחוק:

מלבי"ם מביא הבנה הפוכה מדברינו עד כה. המשל איננו מבהיר לשומעים את המסר בצורה טובה יותר, אלא להפך: המשל גורם לערפול ולקושי בהבנה. כאן, אנו מתוודעים לחסרונותיו של המשל: לפעמים המשל עצמו על כל פרטיו קשה להבנה; לעתים השומעים לא יפרשו נכונה את המסר, או שלא יבינו בכלל את המסר הנובע מהמשל; ולעתים, יזכרו את הסיפור יותר מאשר את המסר שלו.

מלבי"ם מוסיף ומביא את דברי הרמב"ם לפיהם נבואה שיש בה משל וחייה היא נבואה בדרגה נמוכה יותר, דרך מחיצות ומסכים, ולא נבואה בהירה. על משה רבנו, גדול הנביאים, נאמר שקיבל את הנבואה בבהירות הגדולה ביותר: **פָּה אֶל פֶּה אֶדְבָּר בּוֹ וּמַרְאֵה וְלֹא בְחִידָה וְתִמְנַת ה' יִבֵּט** (במדבר י"ב, ח). לעומת זאת, יחזקאל רואה "חידות", אשר הוא נזקק להסביר את פתרונו. וכך אומר רש"י בתחילת ספר יחזקאל:

רש"י ליחזקאל א', א

מראות א-להים - על שם שלא היה רואה באספקלריא מאירה קורא אותה מראות א-להים.

"אספקלריא מאירה" היא זכוכית (או מראה) שקופה וצלולה שניתן לראות דרכה בצורה חדה וברורה. חז"ל אומרים שמשה רבנו ראה את נבואתו באספקלריא מאירה, בבהירות מוחלטת, לעומת שאר הנביאים שראו נבואה באספקלריא שאיננה מאירה. כלומר: ישנן דרגות שונות בנבואה. הגמרא משווה בין נבואת ישעיהו לנבואת יחזקאל, ואומרת שהפירוט הרב של מראה המרכבה בספר יחזקאל מעיד על כך שדרגתו של יחזקאל הייתה נמוכה יותר מדרגתו של ישעיהו:

תלמוד בבלי חגיגה י"ג, ע"ב:

אמר רבא, כל שראה יחזקאל ראה ישעיה. למה יחזקאל דומה - לבן כפר שראה את המלך, ולמה ישעיה דומה - לבן כרך שראה את המלך.

אם כן, אנו מבינים שיחזקאל לא ראה את נבואתו בבהירות, ולכן ניזקק למשלים רבים ולתיאורים מוחשיים כדי להבינם ולהעבירם הלאה. הסיבה לכך כנראה איננה נעוצה באישיותו של יחזקאל אלא בתקופה בה הוא ניבא. יחזקאל ניבא בגלות, בתקופה של ריחוק בין ה' לעם ישראל. הנבואה מושפעת מן המצב הרוחני של העם, ובתקופות בהן יש נתק או ריחוק בין העם לה', הנבואה איננה מצויה. לכן בתקופות כאלה מתרבים נביאי השקר, נביאי האמת מתמעטים, והם מקבלים נבואה בדרגה נמוכה, אשר איננה מספיק בהירה אלא ב"חידות".

חלק ג - עיון במשלי יחזקאל

שאלה לעיון

בשיעור זה הראנו שתי התייחסויות שונות למשלים. האחת - הרואה יתרון בשימוש במשל, אשר מבהיר את המסר ומקל על השמיעה; והשנייה - הרואה את המשל כערפול הנובע מנבואה בדרגה נמוכה. קראו את משליו של יחזקאל בפרקים ט"ז-כ"ד. וחישבו לגבי כל משל, האם הוא ברור לכם? האם הוא עוזר להעברת המסר, או שמא להפך?

סיכום המשלים העיקריים בקצרה:

פרק ט"ו - משל זמורת הגפן אשר איננה עושה פרי. הנביא מדגיש שבאופן זה אין בגפן כל תועלת, אלא רק להסקה. הנמשל: עם ישראל, אשר היה אמור לשמח את ה' בפריו, הפך לחסר תועלת ומיועד לשריפה בעקבות חטאיו.

פרק ט"ז - משל האסופית שהפכה לאשה זונה. הנביא מתאר תינוקת שנזנחה בלידתה, ומישהו לקח אותה תחת חסותו, אך היא לא החזירה לו טובה וזנתה עם אחרים, ואף השתמשה בכל מה שהעניק לה בכדי לבגוד בו. הנמשל: עם ישראל בגד בה' על אף הטובות הרבות שה' עשה לו.

פרק י"ז - משל הנשרים והגפן. הנביא מתאר נשר גדול אשר שתל גפן בארץ כנען, אך כאשר היא גדלה היא הפנתה לו עורף והסתמכה על נשר אחר. הנמשל: הבגידה של צדקיהו במלך בבל אשר מינה אותו למלך לאחר שהגלה את יהויכין. הבגידה במלך בבל נחשבת כבגידה בה'.

פרק י"ט - משל הלבאיא וגוריה. הנביא מתאר לביאה אשר גידלה במסירות שני גורים, אך כל אחד מהם גדל להיות טורף ומזיק ולכן נאסר והוגלה. הנמשל: שני מלכי יהודה ילכו בשבי (האחד למצרים והשני לבבל) בעקבות מעשיהם המזיקים; בסוף הפרק מופיע שוב משל הגפן, המתאר גפן טובה אשר הושלכה לארץ, התיבשה ונשרפה. הנמשל: סיום המלוכה ביהודה.

פרק כ"ג - משל הנשים הזונות. הנביא מתאר באופן בוטה שתי אחיות, אהלה ואהליבה, אשר שתיהן זונות. הנמשל: אהלה היא משל לשומרון (ממלכת ישראל). אהליבה היא משל לירושלים (ממלכת יהודה), אשר שתיהן בגדו בה'. הנביא מתאר את בגידתה של ירושלים כחמורה יותר מבגידתה של שומרון.

סיכום

יחזקאל הרבה להשתמש במשלים ובאמצעים רטוריים שונים ומגוונים, יותר מנביאים אחרים, כנראה מפני שנבואתו הייתה בתקופה קשה, בה העם יצא לגלות. הריחוק מה' הביא לכך שהנבואה בתקופה זו לא הייתה מספיק ברורה ובהירה, ולכן יחזקאל נזקק למשלים ומראות כדי להבינה. בנוסף לכך, בתקופה קשה זו העם היה שקוע בקשיים אישיים ולאומיים, ולא היה פנוי נפשית לשמיעת מסרים רוחניים מופשטים, וקל וחומר שלא רצה לשמוע דברי תוכחות ופורענויות. לכן היה צורך למשוך את ליבם ע"י מעשים מוחשיים ומשלים.

להרחבה

להעמקה בנושא זה:

[שמעו את שיעורו של הרב אלקנה שרלו](#), המצביע על כך שמקריאה ראשונה של המשלים נראה שהנמשל מובן מאליו, אך בחשיבה נוספת ישנו מסר מפתיע.

[שמעו את שיעורו של פרופ' ישראל רוזנסון](#) על הקושי בהבנת המסר של המשלים בספר יחזקאל, לאור התקופה בה ניבא, ועל המסר שלהם לדורות.

[שמעו את שיעורה של נעמה עציון](#) על משלי צומח וחי בספר יחזקאל.

[קראו את מאמרה של ד"ר טובה גנזל](#) על משלי יחזקאל.

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נלמד על נבואות לגויים בספר יחזקאל.